

Bakalářská práce

Kostel sv. Bartoloměje v Plzni. Stavební vývoj kostela v době gotické

Jméno a příjmení (student): Karel Ďurža

Vedoucí práce: Mgr. František Záruba

Posudek oponenta práce:

Struktura předkládané práce poněkud porušuje obecně závazný postup poznání v historických vědách: bez jakékoliv předchozí analýzy stavu bádání se autor pokusil nastolit badatelský záměr již v úvodu práce – jeho tvrzení, že pro údajný nedostatek pramenů (ze kterého oboru ??) představoval stylový rozbor resp. formální analýza jediným interpretačním nástrojem (str. 9), se proto musí zjevit jako značně nevěrohodné. Na následujících stranách se totiž hned přesvědčíme o tom, že autor sice zevrubně analyzoval stav bádání na základě publikované literatury – heuristiku primárních historických a uměleckohistorických pramenů ale bohužel trestuhodně zanedbal.

V kapitole II autor při analýze stavu bádání zcela ignoroval řadu moderních resp. standardních přehledových prací k českým dějinám 13.-15. století, které ke středověké Plzni přinášejí množství klíčových dat a faktů včetně odkazů na primární prameny, jako např. monografii J. Kuthana *Česká architektura v době posledních Přemyslovců* z r. 1994, která věnuje Plzni celou kapitolu, nebo čtyřsvazkovou *Husitskou revoluci* F. Šmahela z r. 1993, kde se Plzeň vyskytuje celkem 125 krát (sic !). Proto také nepřekvapuje, že autorova recepce primární literatury vykazuje nepřijatelné mezery: autor se zřejmě vůbec neseznámil s řadou klíčových publikací, jako v případě předlokačního centra na Starém Plzenci a počátků města (str. 25f) např. s posledním článkem R. Širokého v *Archeologických rozhledech*, roč. 56, 2004, č. 4. Podobně postrádá i rozbor pozdně středověkých a raně novověkých dějin města (str. 37-41) aspoň minimální oporu v primární literatuře, protože autor zde zcela ignoroval monografie F. Šmahela, M. Hrušky, F. Macháčka o Plzni v 15. století i Strnadův listář Plzně I. Pro otázku mecenášů a objednavatelů při chrámu sv. Bartoloměje v pozdním středověku si např. vůbec nevšiml nejnovější studie S. Karlové (*Obraz středověké zbožnosti v plzeňských testamentech pozdního středověku*, In: *Scamna super misam*. Sborník prací studentů a absolventů katedry historie FPE ZČU Sv. 2, Plzeň 2010, 11-27). Pozitivně můžeme hodnotit, že autor čerpal písemné prameny z kritických edicí (str. 13), a dále, že zohlednil poslední archeologické a stavebně historické průzkumy chrámu sv. Bartoloměje (MUK/ZAHRADNÍK 1994, ANDERLE/KYNCL/ŠKABADRA 2002). V podkapitole II/B autor při prospekci nepsaných pramenů (str. 14-15) sice analyzoval řadu známých vedut, ale přinesl bohužel jenom jednou jedinou historickou fotografii, asi protože zcela ignoroval Kejhovou publikaci *Zmizelá Plzeň* z r. 2010.

Celá kapitola III pojednává naprosto obecně o českých dějinách na přelomu 13. a 14. století a pak o stylovém vývoji gotické architektury v západní a střední Evropě – co se týká zahraniční literatury, čerpá autor v drtivé většině z již poněkud zastaralých prací (např. z knihy E. Schürenbergové z r. 1934, či ze Sedlmayerových sebraných spisů *Epochen und Werke* z r. 1959), nebo jen z českých překladů západních klasiků (Sugerus, Sancti Dionysii: *Abbot Suger on the abbey church of St.-Denis and its art treasures* (ed., transl. and annot. by Erwin Panofsky) Princeton 1946; Wilfried Koch: *Baustilkunde. europäische Baukunst von der Antike bis zur Gegenwart*. München 1988; Ernst Ullmann: *Die Welt der gotischen Kathedrale*, Berlin 1981). Zároveň autor při recepci sekundární literatury systematicky ignoroval dlouhou řadu naprosto zásadních prací k problémům gotické (sakra)lní architektury ve střední Evropě z posledních 20 let, jako např. od **G. Bindinga** (G. Binding-S.Linscheid-Burdich: *Planen und Bauen im frühen und hohen Mittelalter: nach den Schriftquellen bis*

1250, Darmstadt 2002) a **J. Kuthana** (Gloria ordinis Cisterciensis. Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – historie III, Praha 2005), a zejména v Rakousku, jako např. od **G. Bruchera** (Die Gotik in Österreich: historische, geistesgeschichtliche und künstlerische Voraussetzungen, In: Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd. II. Gotik (Hsg. G. Brucher), München-London-New York 2000, 9-34), **M. Schwarze** (Die Architektur in den Herzogtümern Österreich und Steiermark unter den beiden letzten Babenbergerherzögen, In: Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd. I. Früh- und Hochmittelalter (Hsg. H. Fillitz), München- New York 1998, 274-336; Die Entwicklung der Baukunst zwischen 1250 und 1300, In: Geschichte der bildenden Kunst in Österreich, Bd. II. Gotik (Hsg. G. Brucher), München-London-New York 2000, 195-230), **U. Seegerové** (Zisterzienser und Gotikrezeption. Die Bautätigkeit des Babenbergers Leopold VI. in Lilienfeld und Klosterneuburg, München - Berlin 1997), **B. Schedlové** (Stilistische Kontraste als politische Propaganda. Zur Baukunst des letzten Babenberger-Herzogs Friedrich II., In: Kontraste im Alltag des Spätmittelalters (Forschungen des Instituts für Realienkunde des Mittelalters und der frühen Neuzeit, Nr. 5. Diskussion und Materialien des internationalen Kongresses in Krems an der Donau, 29. September – 2. Oktober 1998, Wien 2000, 211-229), **K. Bleichera** (Studien zur Baugeschichte der Stiftskirche von Lilienfeld, In: Zisterzienserstift Lilienfeld (hsg. H. Schmid), Lilienfeld 2002, 94-123) nebo i nejnovějšího moderního zpracování uměleckého soupisu Dolního Rakouska **Dehio** (Die Kunstdenkmäler Österreichs. Niederösterreich südlich der Donau (bearb. Von P. Aichinger-Rosenberger u.a.), Teil 1, Horn-Wien 2003). Proto nepřekvapuje, že autor nekriticky převzal několik již dávno vyvrácených tézí, jako např. o tom, že kulturní vztah českých zemí se západní Evropou měl začít teprve pod lucemburskou vládou (str. 17). Podobně autor nekriticky pracuje se zastaralým systémem lineárního stylového vývoje gotické architektury od V. Mencla, a přitom vůbec nezohlednil novější a navíc mezinárodně uznané pojetí vzájemně se prolínajících a časově se překrývajících stylových vln v gotické architektuře od J. Kuthana a s tím související novou periodizaci klasické a poklasické fáze, nemluvě o teorii „zpětné vlny“ prvního raně gotického impaktu v Uhersku do rakouských a českých zemí resp. o současném pozdně románském umění ministeriálů od rakouského ikonologa architektury M. Schwarze, nebo o úloze zakladatele/stavebníka při volbě románské či gotické stylové polohy ve 13. století od J. Kuthana a B. Schedlové. Konečně se autor svoji představou o vzájemném působení scholastické filozofie a gotické sakrální architektury ve vrcholném středověku (str. 22f) dostal místy na půdu pouhé esoteriky. Vzhledem k tomu, že se na devíti dlouhých stranách 16-22 ke gotické architektuře nedozvíme o souvislostech plzeňského chrámu se stylovým vývojem ve střední Evropě vůbec nic, a že se autor při jeho rozboru v podstatě nedostal přes stav bádání doby po druhé světové válce, musíme celou kapitolu III hodnotit jako zcela zbytečný a poněkud neobratný pokus o **natahování textu**.

Stejným způsobem natahoval autor text v podkapitolách IV/C a IV/E: na sedmi dlouhých stranách podává velmi povrchně ryze encyklopedické znalosti o obecném vývoji řádu německých rytířů, o církevní reformě v evropském středověku a konečně o Husitské revoluci, a to většinou bez odkazů na odbornou literaturu. Teprve na následujících čtyřech, trestuhodně krátkých stranách 38-41 nás informuje příliš stručně o významném vývoji, který královské město Plzeň prodělalo od 15. do 17. století – ani zde se autor však neobtěžoval si vzít do ruky standardní resp. moderní publikace k českým dějinám pozdního středověku a raného novověku, které navíc poskytují i klíčové informace k Plzni, jako např. díl III řady České dějiny o Věku Poděbradském od R. Urbánka, pak dvoudílná monografie *České dějiny. Doba Předbělohorská* od J. Janáčka, nebo třetí svazek Mackovy publikace *Jagellonský věk v českých zemích* věnovaný městům, první díl Kuthanovy monografie *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*, či konečně Šmahelovou Husitskou revoluci, nebo pro dobu pobělohorskou aspoň sv. VIII z řady *Velké dějiny zemí koruny české*. Rozbor vývoje Plzně od 15. do 17. století v kapitole IV/F se podle poznámkového aparátu už ani neopírá o obecně známé práce regionálního bádání jako např. od M. Bělohávků, M. Hrušky, J. Doušy a I. Martinovského.

V celé dlouhé kapitole IV dosahuje jedině podkapitola B o založení města obsahově na úroveň bakalářské práce: zde probral autor počátky Plzně na konci 13. a začátku 14. století na základě písemných pramenů, které čerpal z kritických edicí (RBM) – můžeme tu chválit autorovou snahu o kritice historických pramenů, a to jak diplomatických, tak vyprávěcích (str. 28f).

Popis celé stavby je velice podrobný a precizní a používá správnou odbornou terminologii – autor tu sice pasivně popsal řadu zajímavých stavebních detailů a anomálií, ale tyto postřehy v textu bohužel většinou nemají oporu ve fotodokumentaci. Celkem 23 stran páté kapitoly tak k hlubšímu poznání celé stavby téměř nic nepřinášejí, jedná se jen o pasivní deskripci stavby ve všech svých detailech, a to jen slovem.

V kapitole VI autor nejprve vymezil hlavní stavební etapy chrámu sv. Bartoloměje tím, že poněkud nekriticky převzal Menclův stylově kritický systém (str. 65f). Tento pokus musíme ale označit za metodický zkrat, protože nejpozději po studiích M. Schwarze, J. Kuthana a naposled B. Schedlové je obecně známo, že z podnětu zakladatele/stavebníka mohly být během jediné stavební fáze aplikovány dvě rozdílné stylové polohy – proto moderní umělecko- a stavebně historické průzkumy nejprve vymezují jednotlivé stavební fáze na základě stratigrafických dokladů a teprve následně se pokoušejí je zařadit do širšího stylového vývoje. V případě kostelu sv. Bartoloměje přesně takto postoupil před zhruba 20 lety tým Jana Muka a Pavla Zahradníka, a m.j. i na základě moderního archeologického výzkumu následně vyvrátili starší téze V. Mencla a D. Líbala, resp. sestavili zcela nový, a dodnes platný stavební vývoj plzeňského chrámu. S potěšením můžeme konstatovat, že autor jejich práci plně recipoval a nově vypracovanou stratigrafii stavby třeba v případě presbytáře i nepochybně správně pochopil (str. 67-70). V textu dopodrobna popsal i příslušné, celkem běžné stavebně historické nálezové situace v západním klenebním poli, jako např. zbytek žebra původní klenby presbytáře v podkroví, nebo pokračování ostění okna nad úroveň klenby – odpovídající fotodokumentaci třeba tohoto klíčového stratigrafického detailu ale zůstal autor zcela dlužen. Mezi celkem 20 vyobrazení, na kterých je zachycen presbytář (obr. 39-45, 72-78, 111-116), nenajdeme ani jednu jedinou fotografickou dokumentaci tohoto zazděného okna, zmíněné stavebně historické nálezové situace jsou pouze schématicky naznačeny v jednom výkresu K. Hilberta (obr. 116), který, stejně jako použité půdorysy a řezy J. Mockera, pro svou nepřesnost a zjednodušení sotva stačí dnešním požadavkům kresební dokumentace. Podobně řada fotografií dalších stavebně historických detailů, které všechny pořídil vedoucí bakalářské práce, postrádá měřítko dokonce i tam, kde technické podmínky jinak nebránily jeho umístění na snímku, jako např. v tzv. klenotnici, kde se na obr. 51-54 velikostní poměr zachycených klenebních konzol a žeber v podstatě nedá vůbec odhadnout. Proto taky nepřekvapuje, že se autor s touto nadmíru zajímavou nálezovou situací v textu podkapitoly VI/E vůbec neporadil a věnoval jí pouze 5 řádek (str. 72/73). Musíme zde vyjádřit veliký podiv nad tím, že student, který byl např. na stavebně historicko-archeologické terénní praxi v rámci interdisciplinárního cvičení na výzkumu ARCHAIA na židovském městě v pražské Libni dne 13. dubna 2012 schopen poměrně profesionálně zachytit stratigrafii jak fotograficky, tak kresebně, nikdo nemotivoval k tomu, aby takto sám zdokumentoval aspoň jednu z řady běžně dostupných nálezových situací v plzeňském chrámu. Místo toho se autor na dlouhé řadě stran pokouší zařadit stavební fáze, jak je na kostelu sv. Bartoloměje vypracovali J. Muka a P. Zahradník, do dnes již překonaného Menclova poválečného systému jednosměrného vývoje stylových etap („poklasický linearismus“, „abstrahující linearismus“ apod. – viz str. 70-72). Při rozboru stavebního vývoje sakristie, klenotnice a průčelí chrámu, jeho severní věže a šternberské kaple (str. 72-78) autor zcela přestává ocitovat jak starší umělecko-historické studie V. Mencla a D. Líbala, tak nový stavebně historický průzkum J. Muka a P. Zahradníka – asi pro tento výrazný nedostatek se autor uchyluje k řadě naprosto nepodložených datací (např. pochází severní věž apriorně z doby Karla IV. resp. vznikla z okruhu parlérovské hutě) a svévolně vybraných analogií, a to zejména pro pozdně gotickou stavební fázi (pro portály bočních lodí v kostele v Liticích). Kromě toho, že tu řada klíčových historických dat pro stavební historii zůstala bez jakéhokoliv odkazu na prameny, je toto

pojednání obsahově opravdu nepřijatelné zejména pro absenci tak klíčových prací, jako např. knihy J. Homolky *Pozdně gotické umění v Čechách: 1471-1526*. Praha 1985, nebo třísvazkového katalogu a následného sborníku k výstavě *Gotika v západních Čechách: (1230-1530): k 700. výročí založení města Plzně* (Praha 1995-1996 resp. 1998) a konečně třeba první díl monografie J. Kuthana *Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a dynastie Jagellonců*. Praha 2010, o dalších publikacích k Hanuši Spiessovi a Benediktu Riedovi a ani nemluvě (např. článek R. Kaczmarka v *Umění* z r. 2010).

Naproti tomu musíme při rozboru krovu kostela vyzdvihnout mnohem vyšší odbornou úroveň: pro historická data určující *terminus post quem* výstavby krovů zde autor již většinou uvádí odkazy na prameny, ale hlavně plně čerpá jak z práce architektky J. Soukupa z r. 1998 vč. jeho obsáhlé fotodokumentace z podkroví chrámu sv. Bartoloměje, tak z příslušného stavebně historického průzkumu badatelského týmu J. Anderleho, T. Kyncla a J. Škabady z r. 2002 vč. jejich dendrochronologických dat. Pro dataci zastřešení haly autor předvádí naprosto skvělou komparativní analýzu stavebně historických dokladů, m.j. i nápisu letopočtu ve arkádovém zdivu, a historických vyobrazení z 16. století a skrze jejich interdisciplinární interpretaci dochází ke spolehlivým datům (str. 79).

V podkapitole VI/J se autor konečně dostal ke kritice umělecko- a stavebně historických pramenů: na základě Soukupovy práce sestavil krátký a velmi stručný přehled novověkých restaurací, ve kterých poměrně podrobně popsal proměny vypovídací hodnoty středověké stavební hmoty. Podobně i při rozboru vývoje uměleckého interiéru chrámu vycházel jedině z monografie architekta Soukupa, již zmíněné umělecko-historické práce ke gotickému umění v (západních) Čechách zcela vynechal stejně jako standardní soupisy památek.

Kapitola VII o analogiích ke kostelu sv. Bartoloměje začíná poněkud zmatečným a nesystémovým zopakováním stavebního vývoje tohoto chrámu vč. podivného odkazu č. 151 na literaturu (str. 86). Již pro nejbližší uvedené analogie, konventní chrám Nanebevzetí P. Marie minoritského kláštera v Plzni se autor vůbec neobtěžoval uvést aspoň základní umělecko-historické práce, jako např. příslušnou stať v monografii J. Kuthana *Česká architektura v době posledních Přemyslovců* z r. 1994 (tam na str. 309-311). Pro zařazení stavebních fází plzeňského chrámu ze 14. století do širšího kontextu vývoje gotické architektury v Čechách se omezil autor pouze na starší práce V. Mencla a A. Kutala – zcela zanedbal nejnovější studie ke gotické sakrální architektuře v Čechách a zejména v Praze od K. Benešové, I. Hlobila, J. Kuthana (zejména jednotlivé statě v knize *Splendor et Gloria Regni Bohemiae* z r. 2007 v čele se zásadní studií *Praga sacra*), Z. Dragouna, P. Kaliny, atd. V podkapitole VII/D o širších evropských souvislostech autor zase čerpá jen z velmi omezeného okruhu většinou zastaralých prací W. Kocha a E. Ullmanna (str. 93-97), takže i tady musíme, jak zmíněno, označit recepci soudobé sekundární literatury ze střední Evropy bohužel za zcela nedostatečnou.

V závěru autor sice svoje omezení na pouhý formální rozbor znovu odůvodnil údajným nedostatkem pramenů, jinak ale docela výstižně shrnul nejnovější poznatky J. Muka a P. Zahradníka zejména o nejstarším stavebním vývoji plzeňského chrámu, které doplnil i zajímavými vlastními úvahy (str. 99 dole). Jeho zařazení do širšího stylového vývoje a historického kontextu se ale zase jeví jako výrazně nepodložené až místy ujeté. Posledními odstavci autor nicméně svoji práci ukončil docela pěkným poetickým způsobem.

Z formálního hlediska se zjeví jako nepřijatelné množství doslovných opakování (začínající od str. 9 až nejméně do str. 87), dlouhá řada až neuvěřitelných zkomolení odborných názvů a cizích jmen (např. str. 19/pozn. 32 a 34: „Ulamn“ a „Sedelmayer“; str. 22/23: „Zaichnen Still“; str. 30: „Deutscher Ritorder“; str. 31: „Němečtí tygři“ místo „Němečtí rytíři“; atd.), navíc počítáme i v ryze českém textu průměrně jednou až dvě pravopisné chyby za stranu. Bibliografické údaje v seznamu literatury jsou místy neúplné

(chybí tituly, např. u BYSTRICKÝ 1995, i podtituly, např. u SEDLMAYER 1959, rozsah stran článků, např. u MUK/ZAHRADNÍK 1994), často se liší zkrácené citace v seznamu literatury od poznámkového aparátu (např. str. 19, pozn. 34, str. 22/pozn. 48), nebo nejsou některé zkrácené citace v seznamu literatury vůbec uvedené (např. STRNAD 1883 na str. 78/pozn. 136), takže zde se autor určitě nevyznačil pečlivou prací.

V souvislosti s anglickou a německou anotací (str. 4 a 5) musíme s lítostí konstatovat, že autor nedosahuje ani na středoškolskou úroveň – neuvěřitelné množství chyb a zkomolení cizích slov se téměř jeví jako zesměšnění těchto majoritních evropských jazyků, což je pro akademickou práci na univerzitní půdě naprosto nepřijatelné. Autorovo soustavně zkomolení cizích názvů se nezastavuje ani před mezinárodně uznanými zeměpisnými jmény třeba francouzských lokalit (např. jakýsi *Karkason* na str. 21)

Na závěru je třeba konstatovat, že z celkem 92 vytištěných stran textu (bez obsahu, úvodu a seznamů zkratk, pramenů, literatury a vyobrazení) se jedná jen o zhruba 32 stran dobře propracovaného pojednání s dostačující oporou v pramenech a literaturou (34,5%). Formální deskripce stavby bez poznámkového aparátu a většího přínosu zabírá kolem 23 stran (25%) a nejvíce autor „natahoval“ text obecným filozofováním a zcela povrchním zopakováním encyklopedických a místy i značně zastaralých znalostí, a to v odhadovaném rozsahu 37 vytištěných stran (40,5%). Jestli spočívá hlavní vědecký cíl bakalářské práce v úplné heuristice a pak zejména v podrobné a kritické recepci primární i sekundární literatury k vybrané lokalitě a tématu, pak je třeba konstatovat, že autor sice kvantitativně dvojnásobně překročil předepsaný minimální rámec, ze dlouhé řady výše zmíněných okolností ale vyplývá, že při kvalitativním splnění zmíněných požadavek převážně selhal. Tuto skutečnost autor nedokázal ani vyvážit nějakým novým příspěvkem k bádání, který by vyšel z jeho samostatné výzkumné práce na objektu. Připočítáme-li veliké množství formálních chyb a závažné nedostatky v jazykové úpravě, pak je třeba zvážit, jestli předkládaná práce může být připuštěna k obhajobě.

V Praze, dne 14. ledna 2013

.....
podpis oponenta bakalářské práce